

КНИГОЗНАВСТВО, БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО І БІБЛІОГРАФІЯ

Матвійчук О.Є.,

доцент кафедри освітнього лідерства
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
Ел. пошта: o.matviichuk@kubg.edu.ua

Oksana Matviichuk,

Associate Professor of the Department
of Educational Leadership,
Institute of In-Service Training,
Borys Grinchenko Kyiv University,
PhD (Pedagogical Sciences)
E-mail: o.matviichuk@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-8555-3645

Петрошук Н.Р.,

доцент кафедри історичної та громадянської освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
Ел. пошта: n.petroshchuk@kubg.edu.ua

Nataliia Petroshchuk,

Associate Professor of the Department
of Historical and Civic Education,
Institute of In-Service Training,
Borys Grinchenko Kyiv University,
PhD (Pedagogical Sciences)
E-mail: n.petroshchuk@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-0906-0603

<https://doi.org/10.28925/2524-2644.2020.2-10.4>

УДК 027.625(091)

ІСТОРІЯ КИЇВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ В ІМЕНАХ

HISTORY OF KYIV LIBRARY FOR CHILDREN IN NAMES

У статті розглянуто 100-річну історію київської бібліотеки для дітей, яка є першою в Україні та однією з перших у Європі. Вона була заснована 17 серпня 1909 р. потомственою почесною громадянкою м. Києва Д. Доброю. Авторами проаналізовано історіографію цього питання і з'ясовано, що дослідження культурно-освітніх аспектів заснування та розвитку дитячої бібліотеки як соціокультурного явища багато десятиків років здійснюють М. Зніщенка, науковці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Національної бібліотеки України для дітей, інших інституцій. Послугуючись історичним, біографічним, логічним методами, а також спостереження і порівняння, автори виконали пошук літератури, її аналіз та узагальнення, провели спостереження під час оприлюднення результатів пошуку для освітян та бібліотечних працівників м. Києва, учасників всеукраїнської онлайн-конференції, здобули новий цінний фактаж, виявили спільне у методах та формах діяльності бібліотеки на момент її заснування і нині, спрогнозували подальший розвиток установи. У результаті вивчення особливостей життєвого та творчого шляху засновників і очільників бібліотеки шляхом застосування біографічного методу встановлено, що на момент заснування бібліотеки її основою стала колекція книг найкращих творів вітчизняних і закордонних авторів мовою оригіналу, які відповідали новим вимогам виховання і викладання, сприяли інтелектуальному розвитку дітей і формуванню в Києві оригінального культурного прошарку населення. Робота за покликанням, любов до книги та бібліотеки, працелюбність — це найголовніше, що об'єднує трьох керівників бібліотеки (Д. Добру, Т. Гибу, М. Зніщенка), а бібліотека, що пройшла великий та складний шлях становлення та розвитку, і сьогодні забезпечує сприятливі умови для самореалізації дітей відповідно до їхніх інтересів та суспільних вимог.

Ключові слова: історія, дитяча бібліотека, Дора Добра, Микола Зніщенко.

The article aims to consider the 100-year history of Kyiv Library for Children which was the first in Ukraine and one of the first in Europe. It was founded by Dora Dobra, a hereditary honorary citizen of Kyiv, on August 17, 1909.

The historiography of this issue is analysed. It is found out that the study of cultural and educational aspects of the establishment and development of library for children as a socio-cultural phenomenon carry out for many decades by Mykola Znishchenko, scientists of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, The National Library of Ukraine for Children, and other institutions. Historical, biographical, and logical methods, methods of observation and comparison allowed to search for literature, its analysis, and generalization, to conduct observations during the publication of search results for educators and librarians of Kyiv, participants of the All-Ukrainian online conference, to gain new valuable facts, to find out common in methods and forms of the library at the time of its foundation and nowadays, to predict the further development of the institution. The biographical method was used to study the peculiarities of the life and creative path of the library's founders and leaders. As a result, it was established that, at the time of the foundation, the base of books collection of the library included the best works of both domestic and foreign authors in the original language. That met the new requirements of education and teaching, contributed to the intellectual development of children and the original cultural stratum of Kyiv. The three heads of the library (Dora Dobra, Tetiana Giba, Mykola Znishchenko) were united by love for books and the library, diligence, and, most importantly, a strong sense of vocation. It is concluded that the library has gone through a long and difficult way of formation and development, and today provides favorable conditions for self-realization of children in accordance with their interests and social requirements.

Key words: history, library for children, Dora Dobra, Mykola Znishchenko.

Вступ. В Україні не так багато бібліотек, які можуть пишатися 100-річною безперервною історією своєї діяльності. І серед них слід згадати київську бібліотеку для дітей, яка стала першим таким закладом в Україні та одним із перших в Європі. Сьогодні це — комунальний заклад Київської обласної ради «Київська обласна бібліотека для дітей».

Історія бібліотек цікавила дослідників завжди, тому з часом у структурі загального бібліотекознавства виокремилася самостійна наукова дисципліна — історія бібліотечної справи в Україні, завданням якої є дослідження виникнення бібліотеки, її становлення та розвитку від давнини до сьогодення. Визначення історичної місії бібліотек, їхніх функцій у суспільстві і нині залишається актуальним питанням для науковців та практиків. Звісно, історія бібліотечної справи як наукова дисципліна за доби незалежності України має незаперечні здобутки і зберігає позитивну динаміку в проведеному наукових досліджень. Однак чимало аспектів історичного минулого бібліотечної справи в Україні ще залишаються недослідженими та неоприлюдненими як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Зокрема, йдеться про історію однієї з перших в Європі та першої в Україні бібліотеки для дітей, яка була заснована в столиці 17 серпня 1909 р. потомственою почесною громадянкою м. Києва Д. Доброю.

Уперше до розгляду цієї теми у 90-х роках ХХ ст. звернувся М. Зніщенко [1]. Історію бібліотек досліджують науковці Національної академії наук України, Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Державного комітету

архівів України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України: Л. Дубровіна, Н. Малолетова, О. Онищенко, Г. Боряк, Н. Зубкова, О. Маврін, Н. Маковська, Н. Миронець, В. Омельчук, Р. Процик, П. Лохань. Зокрема, у біобібліографічному словнику «Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець ХІХ ст. — 1941 р.)» укладач Л. Гарбар розмістив коротку біографічну довідку про засновницю досліджуваної нами бібліотеки Д. Добру та директорку закладу в 40-х роках ХХ ст. Т. Гибу [2]. Окремі факти про історію першої в Україні бібліотеки для дітей можна знайти у публікаціях В. Гольдмана, Д. Доброї, П. Мазурицького, Д. Малакова, Н. Малолетової, Т. Шамаріної та ін. [3–8].

Мета дослідження: представити широкому загалу в іменах історію однієї з перших в Європі та першої в Україні бібліотеки для дітей, заснованої в місті Києві. Підтвердити думку, що Київ завжди був і залишається одним із головних бібліотечних осередків України.

Завдання дослідження: проаналізувати історіографію зазначеного питання; представити біографічні дані трьох керівників бібліотеки; висвітлити та порівняти діяльність київської бібліотеки для дітей у минулому і сьогоденні.

Методи дослідження. У статті використано історичний і логічний методи. Зокрема, проведено пошук джерел дослідження у бібліотеках, архівах, приватних колекціях із подальшим ознайомленням та осмисленням отриманої інформації. Більшість матеріалів, які згодом було застосовано під час підготовки статті, надав дослідник історії дитячої бібліотеки М. Зніщенко.

У цій бібліотеці один раз на тиждень проводяться заняття для педагогів столиці, слухачів курсів підвищення кваліфікації, які мають

змогу ознайомитися тут з історією цієї бібліотеки, формами та методами її роботи, частково збереженими фондами (цінні та рідкісні видання). До речі, спостерігається значний інтерес слухачів до цих тем. Отже, у процесі проведення дослідження у комплексі інших емпіричних методів було також використано метод спостереження.

Цей метод дав нам змогу виявити лише зовнішні ознаки, зовнішні прояви фактів, тому було застосовано й інші методики. Приміром, із застосуванням методу порівняння вдалося, зокрема, визначити спільне та відмінне у методах та формах діяльності бібліотеки на момент її заснування і сьогодні, а виявлення подібного, як відомо, є першим кроком на шляху до пізнання закономірностей подальшого розвитку закладу. У процесі вивчення особливостей життєвого та творчого шляху засновників і очільників бібліотеки в певному макро- та мікросоціальному оточенні використали біографічний метод.

Матеріали дослідження було апробовано на всеукраїнській науковій онлайн-конференції «Київ і кияни у соціокультурному просторі України: історія міського повсякдення» (20 травня 2020 р.). Саме під час обговорення відома дослідниця м. Києва Олена Мокроусова надала додаткову інформацію про родину засновників бібліотеки, що додало нашому дослідженню новизни та практичної значущості.

Результати й обговорення. Культурологічна цінність Києва не обмежується пам'ятками історії та культури. В історичному плині століть воедино сплелися талант, відвага, волелюбність і добра вдача киян, які протягом століть розбудовували та духовно наповнювали нашу прекрасну столицю, оберіг великих і невмирущих традицій, і продовжують це робити сьогодні. Серед них — бібліотекарі, які закладають фундамент освіти й самоосвіти, збирають і поширюють скарбницю людського знання.

У Києві функціонує понад 1000 бібліотек різних систем та відомств, і кожна з них має свої традиції, історію, творить сьогодення. Є поміж них і ті, які мають особливу історію, адже за останні сто років ні на день не припиняли свою роботу. Це одна з перших в Європі та перша в Україні окрема спеціалізована бібліотека Д.Ю. Доброї для дітей, підлітків та керівників дитячого читання [9]. Згадку про заклад знаходимо у публікації відомого педагога С. Русової «Каталог книг дитячого читання. Детская библиотека Д.Ю. Доброї», надрукованій у журналі «Світло» за 1912 р. [10]. Про представлення бібліотеки Д. Доброї на Всеросійській виставці

в Києві йдеться у публікації Н. Сафроньєва в журналі «Библиотекарь» за 1913 р. [11]. Знайдено й дві публікації про бібліотеку за 1914 р. Це статті «Что и как читают дети? Анкета Киевской библиотеки Д.Ю. Доброї» М. Фінкельштейна та «Библиотека Д.Ю. Доброї в Киеве» Д. Доброї, опубліковані в журналі «Новости детской литературы» [12; 13].

Грунтовні дослідження про історію цієї бібліотеки розпочав М. Зніщенко. Результати своїх наукових пошуків він оприлюднив на конференціях, семінарах, у фахових бібліотечних журналах (статті «Д.Ю. Добра як засновниця Першої публічної бібліотеки для дітей», «Бібліотечна діяльність товариства “Лига защиты детства” (1914–1918 рр.)», «Участь Дитячої бібліотеки Д. Доброї у Всеросійській виставці досягнень промисловості, сільського господарства, науки та культури у місті Києві в 1913 р.» та ін.). У 1998 р. М. Зніщенко захистив дисертаційне дослідження «Становлення та розвиток публічних бібліотек для дітей в Україні. 1909–1939 рр.», а в 1999 р. випустив навчальний посібник «Педагогічні аспекти в бібліотечній діяльності Д.Ю. Доброї» [14–17].

Сьогодні інформацію про бібліотеку та її засновницю Дору Добру знаходимо на вебсторінці Національної бібліотеки України для дітей — «Колекція “Бібліотеки Дори Доброї” у фондах НБУ для дітей» [18]; в Українській бібліотечній енциклопедії Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого — «Добра Дора Юделівна» [19]. До 110-річного ювілею бібліотеки у 2019 р. Н. Острікова та Л. Соляник підготували бібліографічний літопис «Київська обласна бібліотека для дітей» [20].

Через призму особистостей, причетних до функціонування бібліотеки, ми спробуємо за допомогою біографічного методу описати діяльність бібліотеки від моменту її заснування, у період розвитку та до сьогодення.

Добра Дора Юделівна (1865–66 — ?) — педагог, громадська діячка, потомствена почесна громадянка Києва. Закінчила Подольську жіночу гімназію (м. Київ); Бестужевські Вищі жіночі курси у Петербурзі. 15 серпня 1909 р. заснувала першу в Києві публічну дитячу педагогічну бібліотеку і кабінет для читання Д.Ю. Доброї (пізніше називалася «Детская библиотека Д.Ю. Доброї», «Перша приватна бібліотека для дітей Д.Ю. Доброї»). Член Комісії з питань виховання та навчання Фребелівського товариства (1912–1914). Член Всеросійського товариства бібліотекознавства (1913). З 1919 р. працювала інструктором секції дитячих бібліотек бібліотечного підвідділу Народного комісаріату

освіти, розробила фундаментальні бібліотечні інструкції, які сприяли заснуванню в Україні бібліотек для дітей. Співпрацювала з товариством «Лига защиты детства». Започаткувала, розробила і застосувала на практиці «дитячу бібліотечну педагогіку» [14].

Родина Добрих, яка проживала на вул. Костьольній, 9, відіграла значну роль у київському тогочасному житті, оскільки, як і родини Терещенків, Бродських, займалася благодійництвом. Брат Дори Абрам був відомим банкіром і цукрозаводчиком, членом правління Київського товариства турботи при вищій комерційній освіті, який і посприяв матеріально заснуванню бібліотеки. На момент її відкриття Дорі Добрій виповнилося 43 роки, вона була юдейкою і проживала разом зі своєю донькою. В архівах зберігся офіційний лист Канцелярії київського губернатора про дозвіл відкрити у Києві дитячу педагогічну бібліотеку і кабінет читання при ній [14]. Бібліотеку було облаштовано на першому поверсі будинку на вул. Прорізній, 5. Її основу становила колекція книг найкращих творів як вітчизняних, так і закордонних авторів мовою оригіналів, які відповідали новим вимогам виховання і викладання, сприяли інтелектуальному розвитку і створенню в Києві оригінального культурного прошарку населення. У своїх публікаціях Дора Добра підкреслювала, що «Київ — місто з дуже змішаним національним складом, тут живуть: росіяни, поляки, українці та євреї, тому бажання батьків і вчителів давати дітям книжку рідною мовою, що є характерним при інтенсивному зростанні національної свідомості, є правильним, проте незважаючи на те, що Київ менший за Москву і здається біднішим, вимоги на іноземні видання тут більші, ніж у московській дитячій бібліотеці» [14]. Варто зазначити, що поява цієї бібліотеки для Києва була значущою та необхідною подією. На думку дослідниці Н. Петрошук, на початку ХХ ст. потреба у бібліотеках в Києві була зумовлена тим, що в місті існували школи, діяли курси підвищення кваліфікації вчителів... [21]. На день відкриття книжковий фонд бібліотеки нараховував 1839 примірників книг, з яких російською мовою було 1493, іноземною — 346 примірників. Кількісно-якісний склад цих книг можна дізнатися, переглянувши наукове видання «Педагогічні аспекти в бібліотечній діяльності Д.Ю. Доброї» [14].

Відкриваючи бібліотеку, Дора Юделівна прагнула «полегшити завдання матерів, педагогів і вихователів в справі освіти і навчання дітей шкільного та дошкільного віку», відзначала, що бібліотека має допомагати

дітям розвиватись як особистостям (естетично та морально) [14]. Тому і розглядала читання, книгу, бібліотеку, її функції і діяльність з позицій педагогіки, розробила організацію бібліотечного обслуговування дітей як засобу виховання. На її думку, книжка для дитини повинна мати такі ознаки: зрозуміла, цікава, правдива в зображенні явищ життя, художня, написана простою мовою, образна та виразна, гарно оформлена, з високохудожніми ілюстраціями, така, що відповідає рівню розвитку дітей певного віку, викликає у читача почуття, думки, розвиває уяву. Дора Добра поповнювала фонди своєї бібліотеки також передплатними педагогічними виданнями того часу. У бібліотеці книги можна було не лише взяти почитати, але й придбати на постійній виставці в окремій кімнаті, куди могли приходити діти, батьки та вчителі. Книжкові виставки, які вона влаштовувала щорічно під час весняних канікул разом із Фребелівським товариством, стали прообразом сучасних Тижнів дитячого читання. Варто зазначити, що відвідували бібліотеку на той час 2376 читачів, переважна більшість — діти інтелігенції, осіб вільних професій: лікарів, юристів, інженерів, вчителів, комерсантів, службовців торгово-промислових закладів. На її думку, однією з причин нечастого відвідування бібліотеки було недостатнє поширення серед населення самої ідеї існування спеціальних дитячих бібліотек, а також оплата за користування бібліотекою [14].

У 1913 р. Д. Добру запросили представити свою бібліотеку як показове науково-культурне досягнення імперії Південно-Західного регіону в галузі бібліотекознавства та педагогіки на Всеросійській виставці досягнень промисловості, сільського господарства, науки та культури у місті Києві. Для експозиції її закладу, а це 1400 томів книг, було виділено окреме приміщення, на стінах були розвішані картини, таблиці, діаграми, які висвітлювали діяльність бібліотеки. Усі інші бібліотеки міста Києва були представлені на виставці в одному спільному приміщенні. Під час виставки вона організувала і провела соціологічне опитування серед відвідувачів, залучивши для цього деяких бібліотечних спеціалістів.

Згодом, за рішенням Народного комісаріату освіти від 1919 р., бібліотеку було перейменовано. Вона стала Центральною бібліотекою для дітей м. Києва. А протягом 1922–1927 рр. тут було створено єдиний в Україні унікальний Музей дитячої книги, який існує в бібліотеці і донині. Гордістю музею є книги для дітей англійською, французькою та іншими мовами.

Серед унікальних видань — також «Прогулянка з дітьми по Києву» (1823), «Дитяче читання для серця і розуму», всесвітньо відомі казки «Дюймовочка», «Попелюшка», «Сім воронів», «Снігова Королева» та інші, видані відомими видавцями кінця XIX — початку XX ст.

У 1921 р. Бібліотеку націоналізували й вона отримала статус Першої центральної бібліотеки для дітей. Після цього будь-які відомості про Д. Добру, як зазначає дослідник М. Зніщенко, відсутні, їх не вдалося знайти навіть у різних архівах України та Росії [14].

Сподіваємось, що оприлюднення матеріалів про діяльність засновниці дитячої бібліотечної педагогіки сприятиме поновленню наукових пошуків. Історія ж бібліотеки тривала й надалі. У 1934 р. її було реорганізовано у Київську обласну бібліотеку для дітей та юнацтва ім. 15-річчя РКСМ і підпорядковано Київському обласному відділу народної освіти. Наступною сторінкою діяльності бібліотеки став період виживання в умовах окупації Києва під час Другої світової війни.

Гиба Тетяна Петрівна — директор Київської міської публічної дитячої бібліотеки у 1941–1943 рр. (з 04.10.1941).

У цей важкий окупаційний період колектив бібліотеки, зокрема її директор, ризикуючи життям, зберіг безцінні фонди від знищення і вивезення до Німеччини. Про Тетяну Гибу збереглося дуже мало відомостей. Відомо лише, що вона була мобілізована на будівництво оборонних споруд і не встигла евакуюватися з міста. У бібліотеці вона з колегами розпочала діяльність зі «списання» книг. Найбільш цінні примірники вони ховали у підвалі, прикриваючи непотрібними речами. Після приходу німців бібліотека отримала список книг, які потрібно було вилучити. Тетяна Гиба підписала цей список і нібито провела «вилучення». Узимку 1941–1942 рр. співробітники забирали книги з інших бібліотек, які були залишені без догляду, та ховали їх у приміщенні бібліотеки. Відомо, що за час окупації було знищено понад чотири мільйони книг. Але зусиллями бібліотекарів вдалося врятувати 120 тисяч примірників власного фонду та 42 тисячі з інших бібліотек. У м. Києві та той час діяв штаб рейхсміністра Східних територій України, Білорусії та західних регіонів Російської Федерації, і суди, в приміщення Київської міської публічної дитячої бібліотеки, звозили книги. Їх тут сортували, обліковували, опрацьовували та готували на відправку до Німеччини [7; 8; 22; 23]. Перевірку бібліотеки здійснював високопоставлений чиновник штабу, доктор Йозеф Бенцінг

(1904–1981) — професійний бібліотекар, дослідник історії книгодрукування. Варто зазначити, що нацистська окупаційна адміністрація надавала великого значення бібліотекам, фонди яких вважалися джерелом для розуміння більшовицької дійсності, а також для організації управління захопленими територіями, їх освоєння і боротьби з ідеологічними противниками рейху. Бібліотеки «бралися під охорону», особливу увагу надавали матеріалам світоглядного, політичного, культурного, соціально-економічного змісту, а також літературі географічного і статистичного характеру. Варто зазначити, що доктор Бенцінг турбувався про повноту і цілісність фондів київських бібліотек, розуміючи їх наукову цінність і плануючи створити тут фундаментальну бібліотеку на східних територіях.

Після звільнення Києва проти Тетяни Петрівни розпочалося слідство. Врятувало жінку те, що її чоловік був пов'язаний із підпіллям. Знайшлися свідки, які довели, що у підвалі бібліотеки, крім книг, був захований радіоприймач, а бібліотекарі записували зведення Радінформбюро і розповсюджували серед тих, кому вони довіряли.

Під час окупації бібліотека відігравала помітну роль у повсякденні киян. Заклад був сонячним промінцем для дітей в окупованому Києві, його відвідували й відомі особистості, зокрема брати Дмитро і Георгій Малакови. Саме Дмитро Малаков залишив теплі спогади про відвідування бібліотеки [5; 6].

Уже після звільнення міста в 1943 р. бібліотека переселилася на вул. Володимирську, 46в, у будинок колишнього дворянського зібрання. Її колектив виконував науково-методичну та консультативно-координаційну функції.

Висвітлюючи історію діяльності бібліотеки у подальші роки, варто виокремити особливі та значущі події. У 1953 р., відповідно до наказу Комітету у справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів України № 275 від 11 квітня, бібліотеці присвоєно ім'я письменника Олександра Бойченка. Але з огляду на знайдені під час науково-дослідницької діяльності М. Зніщенка в 1997–1998 рр. архівні документи, які підтверджували, що засновницею бібліотеки була Д. Добра, доповнювати назву закладу іменем О. Бойченка було б некоректно за всієї поваги до таланту і пам'яті письменника. Згодом бібліотека стала іменуватися Київською обласною бібліотекою для дітей.

До 1967 р. заклад практично виконував функції Республіканської (Національної) бібліотеки для дітей. Із відкриттям у 1967 р. Республіканської бібліотеки для дітей України

функції Київської обласної бібліотеки для дітей як науково-методичного, координаційно-консультативного центру стали поширюватися лише на Київську область. З 1967 р. бібліотека розміщувалася на Русанівській набережній, 12.

Зніщенко Микола Павлович. Сьогодення бібліотеки, її здобутки пов'язані з діяльністю колективу, який із 1987 р. очолює генеральний директор, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України, віцепрезидент Української асоціації працівників бібліотек для дітей М. Зніщенко.

Він народився у м. Києві 8 жовтня 1945 р. в сім'ї редактора газети «Трибуна січнівця». Закінчив у столиці загальноосвітню залізничну школу № 2, профтехучилище. З 1967 до 1978 р. працював бригадиром експериментальної бригади Науково-дослідного інституту ім. Патона. У 1978 р. вступив на факультет науково-технічної інформації (НТІ) Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука, який закінчив із червоним дипломом. Потім викладав на кафедрі НТІ цього самого інституту. З березня 1987 р. М. Зніщенка призначено директором (потім генеральним директором) Київської обласної бібліотеки для дітей. Під його керівництвом було успішно докорінно переглянуто та впроваджено нові методологічні засади діяльності цієї бібліотеки та бібліотек Київської області загалом відповідно до особливостей трансформації соціально-культурного, економічного та політичного базисів у державі. З 1992 р., згідно з наказом Київського обласного управління культури, бібліотека виконує ще й функції обласної наукової універсальної бібліотеки, зокрема здійснює науково-методичне, координаційно-консультативне та інформаційне забезпечення бібліотек, які обслуговують доросле населення Київщини. У 1995 р. книгозбірня зареєстрована у міжнародних бібліотечних асоціаціях ЮНЕСКО та ІФЛА як історична пам'ятка та перша спеціалізована бібліотека для дітей. А з 1996 р., за наказом управління культури Київської обласної державної адміністрації, бібліотеку визначили базою з отримання, розподілу та видачі бібліотекам Київської області літератури за державними програмами безоплатного поповнення літературою бібліотечних фондів. Основними завданнями КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» сьогодні є:

- надання науково-методичної, консультативно-практичної та інформаційно-бібліографічної допомоги бібліотекам Київської області з усіх питань функціональної діяльності;

- організація системи заходів із питань підвищення професійного рівня бібліотечних

працівників Київської області (обласні семінари, практикуми, круглі столи, тренінги тощо);

- виявлення, вивчення та поширення серед бібліотек області позитивного досвіду в царині бібліотечно-інформаційної діяльності;

- організація, розробка методик та застосування в роботі бібліотек диференційованих форм обслуговування читачів (групова та індивідуальна інформація для фахівців, державних службовців, обдарованих дітей, людей із обмеженими фізичними можливостями тощо);

- надання науково-методичної допомоги в організації діяльності бібліотек області з питань популяризації здорового способу життя, попередження правопорушень, профілактики шкідливих звичок, формування екологічної культури населення тощо.

Сьогодні фонди бібліотеки становлять 200 тисяч примірників, її відвідують 15 тисяч користувачів. Роботу бібліотечного закладу забезпечують співробітники таких відділів: обслуговування читачів-дошкільників та учнів 1–4 класів; обслуговування читачів — учнів 5–9 класів; відділ естетичного виховання; відділ довідково-бібліографічної та інформаційної роботи; відділ комплектування, обліку, обробки документів; відділ організації, зберігання, реставрації та гігієни документального фонду; науково-методичний відділ; відділ рідкісних і цінних видань; відділ автоматизації і комп'ютеризації бібліотечних процесів, відділ АГЧ та бухгалтерія. Важливими здобутками бібліотека завдячує працівникам. Сьогодення бібліотеки пов'язане із заслуженими працівниками культури України Людмилою Соляник та Вірою Сітько, талановитими та здібними фахівцями Людмилою Смысловською, Оленою Литвин, подружжям Тетяною і Володимиром Котляренками, Тетяною Грабко, Катериною Кисленковою, Лілією Гржимайло, Оленою Галетою, Юлією Труновою, Людмилою Томашевською, Марією Фенько, Світланою Ткач, Оленою Каленською, Павліною Ткаченко, Оленою Кондрачук, Наталією Курбетенко, Іриною Андреевою, Володимиром Чернилевським, Анною Беловою, Світланою Нікольською, Вірою Кімлик, Тетяною Ісай, Іллею Трегубом, Аллою Малишко, Григорієм Трегубом та ін.

Успішно працювали в бібліотеці заслужений працівник культури України Тетяна Кучеря, заслужений художник України Олесь Ткаченко, колишній директор Катерина Дубаніна, колишні заступники директора Лідія Юракова та Софія Юшкова, завідувачі відділів Світлана Каскевич, Андрій Нестеров, Раїса Миколенко, Антоніна Нікончук, Наталія Острікова, Людмила

Папуша, Надія та Галина Прокопенки, Валентина Гонтарук, Валентина Володько, Галина Перепелицина, Ірина Дзигало та багато інших чудових працівників, справжніх професіоналів своєї справи.

Найзначніший внесок Миколи Зніщенка у бібліотечну справу України полягає у дослідницькій науковій діяльності. Саме завдяки йому та працівникам бібліотеки, зокрема Людмилі Соляник, вдалося не лише віднайти матеріали про бібліотечний заклад, але й висвітлити історію першої спеціалізованої бібліотеки для дітей в Україні та її роль у соціокультурному середовищі, представити її традиції та впровадити інноваційні форми та методи діяльності у практику роботи сучасної бібліотеки.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можемо стверджувати, що вивчення історії бібліотеки є важливою складовою частиною бібліотекознавства. Будь-який опис минулого книгозбірні є дослідженням, послідовною реконструкцією історії бібліотеки від її заснування до сьогодення. Історія київської бібліотеки для дітей (першої в Україні, однієї з перших в Європі) потребує узагальнення та оприлюднення для широкого загалу освітян, бібліотечних працівників. Понад сто років діяльності дитячої бібліотеки супроводжували дуже багато подій: революції, війни, повоєнні відбудови, голодомор, зміни державного устрою, економічні кризи тощо. За ці роки книгозбірня пройшла великий та складний шлях становлення і розвитку. Досвідом організації, громадською діяльністю, а також науково-соціологічними дослідженнями в галузі бібліотечного обслуговування дітей, дитячого читання та впливу дитячої книги на формування особистості «Детская библиотека Д.Ю. Доброй» заклала класичні бібліотечні основи в українській культурі та відіграла визначну роль своєрідного організатора у справі становлення та розвитку спеціалізованих бібліотек для дітей в Україні. Багато десятиків років культурно-освітні аспекти утворення та розвитку дитячої бібліотеки як соціокультурного явища досліджує М. Зніщенко, науковці та практики Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Національної бібліотеки України для дітей, інших інституцій.

Використання біографічного методу дало змогу висвітлити життєвий та творчий шлях трьох керівників дитячої бібліотеки: Д. Доброї, Т. Гибі і М. Зніщенка, узагальнити їхній внесок в історію міста та через призму їхньої діяльності підкреслити значущість бібліотеки як просвітницького закладу. Усі ці імена об'єднують любов до книги та бібліотеки, працелюбність

і найголовніше — робота за покликанням. Біографії цих трьох киян у контексті бібліотечної історії є значущими для культурної спадщини Києва.

Історія київської бібліотеки для дітей, яка є першою в Україні та однією з перших в Європі, триває. Вона є соціокультурним осередком столиці та області, від часу заснування і до сьогодні забезпечує сприятливі умови для самореалізації особистості дитини відповідно до її інтересів та суспільних вимог, популяризує книгу та читання, реалізуючи основне кредо засновниці бібліотеки Дори Доброї: «Дитина. Книга. Бібліотека». Багато років заклад співпрацює з Київським університетом імені Бориса Грінченка, зокрема з Інститутом післядипломної освіти, а також з іншими навчальними закладами. Фахівці бібліотеки охоче діляться результатами своєї діяльності з вчителями та бібліотекарями столичних закладів загальної середньої освіти.

Подяки. Висловлюємо подяку науковцям та фахівцям, які надали допомогу під час підготовки цієї публікації, зокрема кандидату історичних наук, генеральному директору КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» Миколі Зніщенку, заступнику з наукової роботи генерального директора КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей», заслуженому працівнику культури України Людмилі Соляник, кандидату історичних наук, дослідниці архітектури Києва, фахівцеві Київського науково-методичного центру з охорони, реставрації та використання пам'яток історії, культури та заповідних територій Олені Мокроусовій, доценту кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидату історичних наук, доценту Марині Будзар.

Список використаних джерел

1. Зніщенко М.П. Д.Ю. Добра як засновниця Першої публічної бібліотеки для дітей. К.: Смолоскип, 1997. 15 с.
2. Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. — 1941 р.): матеріали до біобібліографічного словника / авт.-уклад. Л.В. Гарбар; ред. кол.: Г.В. Боряк, Л.А. Дубровіна (голова), В.І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т рукопису. К., 2017. С. 137–138.
3. Гольдман В. Первая на Украине (история Киев. обл. б-теки для детей, тогда им. А. Бойченко). *Библиотекарь*. 1976. № 7. С. 60.
4. Мазурицкий П. Прошедшие огонь (работа КОБДД в годы войны). *В мире книг*. 1982. № 2. С. 30–31.
5. Малаков Д.В. Оті два роки... У Києві при німцях. К.: Видавничий дім «Амадей», 2002. 320 с.
6. Малаков Д.В. Кияни. Війна. Німці. К.: Видавничий дім «Амадей», 2008. 364 с.

7. Малолетова Н. Библиотеки научных учреждений Киева в 1941–1943 гг.: киевские оккупационные архивы как документальная база исследования. *Забута спадщина: портал про переміщені і втрачені історичні та культурні цінності*. URL: <http://lostart.org.ua/ua/research/824.html>

8. Шамаріна Т. Дитячі бібліотеки України в роки Великої вітчизняної війни. *Бібліотечний вісник*. 1995. № 2. С. 6–7.

9. Зніщенко М.П. Добра Дора Юделівна. *Дитячі бібліотекарі України. «Сто кращик»* / Нац.б-ка України для дітей. К., 2012. С. 90–91.

10. Русова С. Каталог книг детского чтения. Детская библиотека Д.Ю. Доброй. *Світло*. 1912. № 2. С. 86–87.

11. Сафроньев Н. Отдел киевских городских библиотек на Всероссийской выставке в Киеве. *Библиотекарь*. 1913. Вып. III. С. 205–209.

12. Финкельштейн М. Что и как читают дети? Анкета Киевской библиотеки Д.Ю. Доброй. *Новости детской литературы*. 1914. № 9–10. С. 86–87.

13. Добрая Д.Ю. Детская библиотека Д.Ю. Доброй в Киеве. *Новости детской литературы*. 1914. № 9/10. С. 1–7.

14. Зніщенко М.П. Педагогічні аспекти в бібліотечній діяльності Д.Ю. Доброї: навч. посіб. К.: Смолоскип, 1999. 138 с.

15. Зніщенко М.П. Бібліотечна діяльність товариства «Лига защиты детства» (1914–1918 рр.). *Вісник Книжкової палати*. 1998. № 3. С. 31–34.

16. Зніщенко М.П. Участь «Детской библиотеки» Д. Доброї у Всеросійській виставці досягнень промисловості, сільського господарства, науки та культури у місті Києві в 1913 р. *Бібліотека, інформація, суспільство*: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. 20–22 жовтня 1998 р. К., 1998. С. 256–259.

17. Перша спеціалізована бібліотека для дітей в Україні та її роль в соціокультурному середовищі: зародження традицій та форм бібліотечної діяльності / М. Зніщенко, Л. Соляник. К., 2007. 33 с.

18. Колекція «Бібліотеки Дори Доброї» у фондах НБУ для дітей. *Національна бібліотека України для дітей*. URL: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=7103>.

19. Добра Дора Юделівна. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <http://ube.nplu.org/article/Добра%20Дора%20Юделівна>

20. Київська обласна бібліотека для дітей: бібліографічний літопис до 110-річного ювілею / уклад.: Н.В. Острікова, Л.П. Соляник. К.: Ліра-К, 2019. 52 с.

21. Петрошук Н.Р. Змістові та організаційні характеристики діяльності Фребелівських вчительських курсів у Києві в 1912 р. *Київ у соціокультурному просторі XIX–XXI століть: національний та європейський контекст*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, К.О. Линьов та ін. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. С. 118–122.

22. Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943): Дослідження. Анотований покажчик.

Публікації документів / НАН України, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Державний комітет архівів України, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України; уклад. Л.А. Дубровіна, Н.І. Малолетова; редкол.: О.С. Онищенко (голова), Г.В. Боряк, Л.А. Дубровіна, Н.М. Зубкова, О.О. Маврін, Н.В. Маковська, Н.І. Миронець, В.Ю. Омельчук, Р. Процик, П.С. Лохань. К.: [б.в.], 2004. 814 с.

23. Овсіюк О. Життя після окупації: побут киян 1943–1945 рр.: моногр. К.: Дуліби, 2017. 176 с.

References

1. Znishchenko, M. P. (1997). D. Yu. Dobra yak zasnovnytsia Pershoi publichnoi biblioteky dlia ditei. Smoloskup, Kyiv, 15 p. [in Ukrainian].

2. Harbar, L. V. (Ed.) (2017). Istoria ukrainskoi bibliotечноi spravy v imenakh (kinets XIX st. — 1941 r.). Materialy do biobibliohrafichnoho slovnika, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I Vernadskoho, In-t rukopysu, Kyiv, pp. 137–138 [in Ukrainian].

3. Goldman, V. (1976). Pervaia na Ukraine (istoriia Kiev. obl. b-teki dlia detei, togda im. A. Boichenko) [The First in Ukraine (history of the Kiev region library for children, then named after A. Boychenko)]. *Librarian*, No. 7, pp. 60–61 [in Ukrainian].

4. Mazuritsky, P. (1982). Proshedshie ogon (rabota KOBdD v gody voiny) [Gone through the Fire (the work of KOBdD during the war)]. *V mire knig*, No. 2, pp. 30–31 [in Russian].

5. Malakov, D. V. (2002). Oti dva roky... U Kyievi pry nymtsaikh [Those two years... In Kyiv with the Germans]. Kyiv, «Amadeus» Publishing House, 320 p. [in Ukrainian].

6. Malakov, D. V. (2008). Kyiany. Viina. Nimtsi [Kyivans. War. Germans]. Kyiv, «Amadeus» Publishing House, 364 p. [in Ukrainian].

7. Maloletova, N. (2021). Biblioteki nauchnykh uchrezhdenii Kieva v 1941–1943 gg.: kievskie okkupatsionnyie arkhivy kak dokumentalnaia baza issledovaniia [Libraries of Scientific Institutions of Kyiv in 1941–1943s: Kyiv occupation archives as a documentary base of research]. *Zabuta spadshchyna*: portal about the moved and lost historical and cultural values [in Ukrainian].

<http://lostart.org.ua/ua/research/824>

8. Shamarina, T. (1995). Dytiachi biblioteky Ukrainy v roky Velykoi vitchyznianoї viiny [Children Libraries of Ukraine during the Great Patriotic War]. *Bibliotечnyi visnyk*, No. 2, pp. 6–7 [in Ukrainian].

9. Znichhenko, M. P. (2012). Dobra Dora Yudelivna. *Dytiachi bibliotekari Ukrainy. «Sto krashchykh»*, National Library of Ukraine for Children., Kyiv, pp. 90–91 [in Ukrainian].

10. Rusova, S. (1912). Katalog knig dlia detskogo chteniia. Detskaia biblioteka D. Yu. Dobroi [Catalog of Children Reading Books. D. Yu. Dobra's Library for Children], *Svitlo*, No 2, pp. 86–87 [in Russian].

11. Safroniev, N. (1913). Otdel kievskikh gorodskikh bibliotek na Vserossiiskoi vystavke v Kieve [Department of Kiev City Libraries at the All-Russian Exhibition in Kiev]. *Bibliotekar*, Vol. III, pp. 205–209 [in Russian].
12. Finkelstein, M. (1914). Chto i kak chitaiut deti? Anketa Kievskoi biblioteki D. Yu. Dobroi [What and How do Children Read? Questionnaire of D. Yu. Dobra's Library for Children in Kiev]. *Novosti detskoj literatury*, No. 9–10, pp. 86–87 [in Russian].
13. Dobraia, D. Yu. (1914). Detskaia biblioteka D. Yu. Dobroi v Kieve [D. Yu. Dobra's Library for Children in Kiev]. *Novosti detskoj literatury*, No. 9/10, pp. 1–7 [in Russian].
14. Znishchenko, M. P. (1999). Pedagogichni aspekty v bibliotekhnii diialnosti D. Yu. Dobroi [Pedagogical Aspects in the Library Activity of D. Yu. Dobra]. Textbook, Smoloskyp, Kyiv, 138 p. [in Ukrainian].
15. Znishchenko, M. P. (1998). Bibliotekha diialnist tovarystva «Liga zaschity detstva» (1914–1918rr.) [Library Activity of the Society “League of Childhood Protection” (1914–1918)]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, No 3, pp. 31–34 [in Ukrainian].
16. Znishchenko, M. P. (1998). Uchast «Detskoj biblioteki» D. Dobroi u Vserosiiskii vystavtsi dosiahnen promyslovosti, silskoho hospodarstva, nauky i kultury u misti Kyievi v 1913 [Participation of D. Yu. Dobra's Library for Children in the All-Russian exhibition of achievements of industry, agriculture, science and culture in the city of Kiev in 1913]. *Biblioteka, informatsiia, suspilstvo: zb. nauk. pr.* within the materials of the All-Ukrainian Scientific Conference, October 20–22, Kyiv, pp. 256–259 [in Ukrainian].
17. Znishchenko, M., & Solianyuk, L. (2007). Persha spetsializovana biblioteka dlia ditei v Ukraini ta yii rol v sotsiokulturnomu seredovyshchi: zarozhennia tradytsii ta form biblioteknoi diialnosti [The First Specialized Library for Children in Ukraine and Its role in the Socio-Cultural Environment: The emergence of traditions and forms of library activity]. Kyiv, 33 p. [in Ukrainian].
18. Kolektsiia «Biblioteky Dory Dobroi» u fondakh NBU dlia ditei [Collection of “Dora Dobra's Library” in the Funds of the NBU for Children. (2021). *National Library of Ukraine for Children*. [in Ukrainian].
<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=7103>
19. Dobra Dora Yudelivna. *Ukrainska bibliotekha entsyklopedia* [in Ukrainian].
<http://ube.nplu.org/article /Добра%20Дора%20>
20. Ostriukova, N. V., & Solianyuk, L. P. (2019). Kyivska oblasna biblioteka dlia ditei: bibliohrafichni litopys do 110-richnoho yuvileyu [Kyiv Regional Library for Children: Bibliographic Chronicle to the 110th Anniversary]. Lira-K Publishing House, Kyiv, 52 p. [in Ukrainian].
21. Petroschuk, N. R. (2011). Zmistovni ta orhanizatsiini kharakterystyky diialnosti Froebel vchytelskykh kursiv u Kyievi v 1912 r. [Semantic and Organizational Characteristics of Froebel Teacher Training Courses in Kyiv in 1912]. In Ogneviuk V. O., Horuzha L. L., Lyniov K. O. (Eds.), *Kyiv in the Socio-Cultural Space of the 19th–21st Centuries: National and European context*, Kyiv, 2011, All-Ukrainian Scientific Conference, pp. 118–122 [in Ukrainian].
22. Dubrovina, L. A., (Ed.) (2004). Biblioteky Kyieva v period natsystskoi okupatsii (1941–1943) [Libraries of Kyiv, during the Nazi Occupation (1941–1943)]. Research. Annotated index. Publications of documents National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky, Kyiv, 814 p. [in Ukrainian].
23. Ovsiiuk, O. (2017). Zhyttia pislia okupatsii: pobut kyian 1943–1945 rr. [Life after the Occupation: Daily Life of Kyivans in 1943–1945s]. Monograph, Duliby, Kyiv, 176 p. [in Ukrainian].

Подано до редакції: 18.12.2020 р.

Прийнято до друку: 28.12.2020 р.